

1 VÝVOJ POLITOLOGIE JAKO SAMOSTATNÉ VĚDNÍ DISCIPLÍNY

QUICK OVERVIEW

Kapitola reflektuje vývoj politologie a popisuje genezi této samostatné vědní disciplíny. Posluchači kurzu se dozví o vymezení politologie, předmětu jejího zájmu. V kapitole jsou vysvětleny základní pojmy, přístupy a trojdimenzionální pojetí politiky.

AIMS

Posluchači budou seznámeni s předmětem výzkumu politologie, vývojem politologie jako samostatné vědní disciplíny.

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

1 hodina 30 minut

KEYWORDS

Klíčová slova: politologie, politická filozofie, politické systémy, politické strany, mezinárodní vztahy.

1.1 Úvod

Tato kapitola pojednává o vývoji politologie a popisuje její genezi. Posluchači kurzu se dozví o vymezení politologie, předmětu jejího zájmu. Velmi zásadní roli se hrála konference UNESCO v roce 1948, která byla rozhodující pro vymezení základních okruhů zájmů politické vědy. V kapitole jsou vysvětleny základní pojmy a hlavní oblasti zájmů politické vědy.

1.2 Výkladová část

Teprve posledních několik desetiletí je politologie, někdy také označována jako politická věda, považována vědci z jiných vědních disciplín za samostatnou vědu. Přestože můžeme najít určité kořeny politologie v antickém Řecku, kdy mnozí antičtí filozofové, jakými byli zejména Platón a Aristoteles, kteří hledali ideální zřízení „polis“ (obce) a ideální typ vlády. Ze slova „polis“ je odvozen pojem politika. Platón definoval ideální typ vlády ve svém díle „Ústava“. Platónův vztah k demokracii byl poměrně negativní a naopak považoval za nejlepší možnou formu zřízení tu, která zaručuje vládu filozofů, kteří jsou schopni skutečného poznání. Platónův žák Aristoteles ve spise „Politika“ vytvořil základní schéma šesti typů zřízení. Postupoval na základě studia ústav a hlavních prvků zřízení jednotlivých městských států. Na základě hledání hlavních shodných znaků a hlavních rozdílů bylo vymezeno několik hlavních typů vlády, které byly rozděleny na správné a nesprávné varianty.

Typy zřízení podle Aristotela

Kdo vládne	Správná zřízení	Nesprávná zřízení
Jeden vládce	Království	Tyranida
Více než jeden vládce (bohatá a urozená menšina v daném státě)	Aristokracie	Oligarchie
Množství (chudá většina)	Politeiá	Demokracie

Převzato: CÍSAŘ, Ondřej: *Platón, Aristoteles a jejich typy politických zřízení*. In: HLOUŠEK, Vít a KOPEČEK, Lubomír (eds.): *Demokracie. Teorie, Modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno 2007, s. 53.

Hlavní rozlišení mezi správnými a nesprávnými zřízeními spočívá ve způsobu výkonu vlády. Království a tyranida se liší především v zájmech panovníka. Zatímco v království panovník jedná v zájmu království, jako celku v tyranidě se tyran řídí pouze vlastními zájmy a jedná především ve vlastní prospěch. Podobně je tomu v oligarchii, kde vládnoucí skupina bohatých jedná ve vlastním zájmu a v demokracii ve vlastním zájmu jedná skupina chudých. Další významné dílo, které změnilo náhled na politiku, představuje *Vladař* Nicola Machiavelliho z počátku 16. století. Machiavelli je některými pokládán za zakladatele nové politické vědy,

přičemž „překračuje rámec tradiční filozofie a tradičního uvažování o politice“¹ a „politiku pojímá jako učení o moci.“²

Formování politologie jako samostatné vědní disciplíny bylo ovlivněno především filozofií (zejména politickou filozofií), právní vědou ale také sociologií. V první polovině 19. století se postupně prosazuje politická věda, která byla „na jedné straně ztotožňována s výzkumem institucí a vztahů mezi vládou a lidmi, na druhé straně se pojem stal synonymem „vědy o morálce“.³ V průběhu 19. století se náhled na politickou vědu postupně mění a někteří vědci ji začínají považovat za samostatnou sociální vědu. Změny v těchto postojích vyplývaly ze společenských a politických změn a narůstajících potřeb odborného výzkumu nových, postupně zaváděných a rozvíjejících se demokratických institucí.

K rozvoji této disciplíny docházelo v anglosaském prostředí přibližně od 80. let 19. století. Předmětem studia byly právní struktury politického života a ukotvení jednotlivých institucí spojených s výkonem vlády. V popředí zájmu stály jednotlivé soudní, exekutivní i legislativní instituce. Studium politiky bylo zaměřeno na popis jednotlivých institucí, jejich pravomocí a jejich ústavního zakotvení. Podle A. C. Isaaka však „tehdejší politologům chyběla jakákoli snaha po vysvětlení a interpretaci faktického vlivu daných institucí na utváření politiky, popisovali a interpretovali ideální stav..., nikoli realitu.“⁴ V Německém prostoru se od počátku 20. století postupně prosazovala věda o státu, jako tzv. *Staatstheorie*, která „ztotožňovala politickou vědu s teorií státu a byla odvozena z ústavního práva. Podobný trend převažoval na přelomu století rovněž v USA a své výrazné zastánce měl i ve Francii.“⁵ V této době mezi vědci převažovaly postoje a názory, že politologie je velmi úzce spjata především s právem a z tohoto důvodu není možné o ní hovořit jako o samostatné vědy. Tento názor převažoval přibližně až do 60. let 20. století.

Přelomem pro uznání politologie za samostatný vědní obor je spjat s celosvětovou konferencí **konferencí UNESCO (Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu)** v Paříži v roce 1948, na níž se politologie dočkala nejen uznání, ale precizního rozčlenění Podle

¹ DOČEKALOVÁ, Pavla: *Politologie jako věda*. In: DOČEKALOVÁ, Pavla - ŠVEC, Kamil: *Úvod do politologie*. Praha 2010, s. 14.

² Tamtéž.

³ ŘÍCHOVÁ, Blanka: *Přehled moderních politologických teorií*. Praha 2000, s. 14.

⁴ ŘÍCHOVÁ, Blanka: *Úvod do současné politologie. Srovnávací analýza demokratických politických systémů*. Praha 2002, s. 17.

⁵ ŘÍCHOVÁ: *Přehled moderních... c. d.*, s. 15.

výsledků této konference jsou součástí politické vědy tyto čtyři oblasti, které jsou dodnes předmětem zájmů politologů:

1. „Politická teorie

- politická teorie
- dějiny politických teorií

2. Politické instituce

- ústava
- forma vlády
- regionální a lokální forma vlády
- veřejná správa
- ekonomické a sociální funkce vlády
- komparace politických institucí

3. Strany, skupiny a veřejné mínění

- politické strany
- skupiny a sdružení
- účast občané na vládě a správě
- veřejné mínění

4. Mezinárodní vztahy

- mezinárodní politika
- mezinárodní organizace
- mezinárodní právo⁶

K dalšímu upřesnění vymezení politologie jako samostatné vědní disciplíny přispěla práce Maruice Duvergera „*Metody politické vědy*“ z roku 1959. Práce obsahovala zmapování převažujících postojů, přístupů a názorů na politologii se zohledněním do jaké míry se jedná o samostatnou vědní disciplínu. Maurice Duverger převažující postoje v rámci širší vědecké komunity rozdělil do tří hlavních skupin:⁷

- 1) První je tvořena vědci, u nichž převažoval postoj, že politologie je průsečíkem věd. Politika podle nich souvisí velmi úzce se všemi nejrůznějšími společenskými vztahy.

⁶ CABADA, Ladislav: Politická věda jako samostatná společenskovědní disciplína. In: CABADA, Ladislav - KUBÁT, Michal a kol.: *Úvod do studia politické vědy*. Praha 2004, s. 33 - 34.

⁷ ŘÍCHOVÁ: *Přehled moderních...* c. d., s. 16 - 17.

Toto pojetí však odmítalo uznání politologie jako samostatnou společenskovední disciplínu.

- 2) Další pojetí bylo postaveno na přesvědčení, že politologie představuje nejmladší ze všech společenských věd. Proto je jejím úkolem zabývat se oblastmi politiky, které nestojí v zájmu ostatních, etablovaných společenskovedních oborů. K těmto okrajovým oblastem, kterými se ostatní vědy příliš nezabývaly, patří např. struktury a vnitřní fungování politických stran, nátlakové a zájmové skupiny nebo volební systémy a jejich efekty. Toto pojetí považuje politologii za vědu reziduální, zabývající se jevy, které souvisejí s vývojem a modernizací společnosti od konce 19. století, a kterými se nezabývaly ostatní, etablované společenskovední obory.
- 3) Poslední pojetí považuje politologii za **vědu syntetickou**. Představuje určitou nadstavbu jiných společenských věd. Úkolem politologie je shrnování a zevšeobecňování poznatků jiných věd, které se týkají studia moci a státu.

Duverger navrhl dvojí rozlišení základního pojetí politologie jako:⁸

1) politické vědy jako vědy o státu (Vychází především z tradičního vymezení a odkazuje na pojetí, které je silně spjato se státem).

2) politické vědy jako *vědy o moci*. (Toto vymezení představuje širší pojetí politologie)

ZÁVĚR

Kapitola pojednává o vývoji politologie, její genezi. Důraz je kladen na předmět zájmu politické vědy a její vymezení podle konference UNESCO ve druhé polovině 40. let 20. století. V kapitole jsou vysvětleny základní pojmy, přístupy a trojdimenzionální pojetí politiky. Přestože se politologie etablovala jako samostatná vědní disciplína, je dodnes jejím výrazným limitem neexistence specifických a samostatných metod a metodologie, která by byla vlastní pouze politologii.

⁸ ŘÍCHOVÁ: *Úvod do současné...* s. 18.

QUESTIONS

Kontrolní otázky

- 1) Je politologie etablovaným samostatným vědním oborem?
- 2) Uveďte, jaké jsou hlavní oblasti zájmu politologie.
- 3) Vysvětlete rozlišení politické vědy podle M. Duvergera.

ANSWERS

- 1) Ano
- 2) Mezi hlavní oblastí zájmu politologie patří a) politická teorie b) politické instituce, c) strany, skupiny a veřejné mínění d) mezinárodní vztahy
- 3). Rozlišení politické vědy na: politickou vědu jako *vědu o státu* b) politickou vědu jako *vědu o moci*.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Teprve posledních několik desetiletí je politologie, někdy také označována jako politická věda, považována vědci z jiných vědních disciplín za samostatnou vědu. Přestože můžeme najít určité kořeny politologie v antickém Řecku, kdy mnozí antičtí filozofové, jakými byli zejména Platón a Aristoteles, kteří hledali ideální zřízení „polis“ (obce) a ideální typ vlády. Ze slova „polis“ je odvozen pojem politika. Platón definoval ideální typ vlády ve svém díle „*Ústava*“. Platónův vztah k demokracii byl poměrně negativní a naopak považoval za nejlepší možnou formu zřízení tu, která zaručuje vládu filozofů, kteří jsou schopni skutečného poznání. Platónův žák Aristoteles ve spise „*Politika*“ vytvořil základní schéma šesti typů zřízení. Postupoval na základě studia ústav a hlavních prvků zřízení jednotlivých městských států.

Formování politologie jako samostatné vědní disciplíny bylo ovlivněno především filozofií (zejména politickou filozofií), právní vědou ale také sociologií. V první polovině 19. století se postupně prosazuje politická věda, která byla „na jedné straně ztotožňována s výzkumem institucí a vztahů mezi vládou a lidmi, na druhé straně se pojem stal synonymem „vědy o morálce“. V průběhu 19. století se náhled na politickou vědu postupně mění a někteří vědci ji začínají považovat za samostatnou sociální vědu. Změny v těchto postojích vyplývaly ze společenských a politických změn a narůstajících potřeb odborného výzkumu nových, postupně zaváděných a rozvíjejících se demokratických institucí.

K rozvoji této disciplíny docházelo v anglosaském prostředí přibližně od 80. let 19. století. Předmětem studia byly právní struktury politického života a ukotvení jednotlivých institucí spojených s výkonem vlády. V Německém prostoru se od počátku 20. století postupně prosazovala věda o státu, jako tzv. *Staatstheorie*, která „ztotožňovala politickou vědu s teorií státu a byla odvozena z ústavního práva. Podobný trend převažoval na přelomu století rovněž

v USA a své výrazné zastánce měl i ve Francii.“ Přelomem pro uznání politologie za samostatný vědní obor je spjat s celosvětovou konferencí **konferencí UNESCO (Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu)** v Paříži v roce 1948, na níž se politologie dočkala nejen uznání, ale precizního rozčlenění.